

Michel Bourcier

Florentz & Franck

• zaterdag 21 september | 11.30 - 12.15 uur
SINT SERVAASBASILIEK

Jean-Louis Florentz 1947-2004

Les Laudes, opus 5 (1985)

1. Dis-moi ton nom...
(Nagrânni samaka): un appel à la prière
2. Prière pour délier les charmes
(Mâftehê seray): une incantation
3. Harpe de Marie
(Arganona Mâryâm): une danse sacrée
4. Chant des fleurs
(Mâhlêta segê): une méditation
5. Pleurs de la Vierge
(Lâhâ Mâryâm): un cantique
6. Rempart de la Croix
(Hasura Masqal): une procession
7. ...Seigneur des Lumières
('Gzi abahêr zabarhânât): une hymne

César Franck 1822-1890

Prière in cis opus 20 (1862)

- Andantino sostenuto
-

bidden & smeken

19-22 sept 2019

Inleiding

Vijftien jaar geleden overleed de Franse componist Jean-Louis Florentz, 56 jaar oud. Hij liet een klein, maar doorwrocht oeuvre na van een vijftiental werken. Hij studeerde bij Olivier Messiaen en ontwikkelde een geheel eigen stijl, al deelden zij vele interesses: orgel, ethnomusicologie, liturgie en ornithologie. Het droomcontinent van Florentz was Afrika en hij was een avontuurlijk 'grand voyageur'. Zijn bijzondere belangstelling ging uit naar de christelijke cultuur van Ethiopië en hij beheerste de kerktaal daarvan, het semitische Ge'ez.

Als overpeinzing op *Les Laudes* klinkt *Prière* van de in Luik geboren componist en organist César Franck.

Les Laudes

Les Laudes is het centrale deel van *Le Livre du Pacte de Miséricorde*, een driedelig werk over Maria, de moeder van Jezus, dat tot stand kwam tussen 1979 en 1988. Voor dit drieluik koos Florentz drie belangrijke momenten uit het leven van Maria uit de zogenaamde 'rozenkrans-mysteries'¹. Het opent met *Magnificat-Antiphone pour la Visitation* voor tenor, gemengd koor en orkest (opus 3) rond het 'blijde' mysterie van de Visitatie² en sluit af met het *Requiem de la Vierge* voor sopraan, tenor, bariton, kinderkoor, gemengd koor en orkest (opus 7), rond het 'glorievolle' mysterie van Maria Hemelvaart. Het middendeel, *Les Laudes* voor orgel solo, betreft het 'droeve' mysterie over de kruisiging en de dood van Jezus.

Ochtendofficie van de Ethiopische kerk

Les Laudes werd in zijn geheel gecomponeerd in Spanje en Kenia en bestaat uit zeven delen, waarvan de muzikale en symbolische structuur verbonden zijn met het ochtendofficie uit de Ethiopische kerk. Het verband tussen de *Laudes* en het 'droeve' vijfde mysterie is te verklaren vanuit het gegeven dat Florentz dit werk componeerde in een tijd (tussen 1983 en 1985) waarin Ethiopië leed onder het communistisch regime dat het christendom wilde uitroeien. En dat terwijl de persoon van Maria bijzonder belangrijk is in Ethiopië: jaarlijks zijn 32 kerkelijke feesten aan haar gewijd. Van het Ethiopische ochtendofficie heeft Florentz in grote lijnen de vorm gehandhaafd: een opeenvolging van korte gebeden, zoals men die vindt in de persoonlijke gebedenboeken. Hun titels ontleen de zeven delen van *Les Laudes* aan de daarmee corresponderende gebeden waarvan de teksten vaak als amulet gedragen worden door de inwoners van Ethiopië. De amulet zit in een vierkant of cilindrisch hoesje en heeft de vorm van een kleine rol perkament, met versieringen en magische tekeningen. Deze gebeden vormen een bescherming tegen het Kwaad en tegen bepaalde ziektes.

1. Nagränni samaka

Dis-moi ton nom... - un appel à la prière

Noem me jouw naam... - een oproep tot gebed

2. Mäftehê seray

Prière pour délier les charmes - une incantation

Gebed voor het verbreken van de betovering

- een bezwering

3. Arganona Mâryâm

Harpe de Marie: une danse sacrée

Maria's harp - een sacrale dans

4. Mâhlêta segê

Chant des fleurs - une méditation

Lied van de bloemen - een meditatie

5. Lâhâ Mâryâm

Pleurs de la Vierge - un cantique

De tranen van de Maagd - een gezang

6. Hasura Masqal

Rempart de la Croix - une procession

Bolwerk van het kruis - een processie

7. 'Gzi abahêr zabarhânât

...Seigneur des Lumières - une hymne

Heer van licht - een hymne

Het Ethiopische magnificat *Watibye Mâryâm ta'abbio nefsije...*, dat in de oorspronkelijke vorm klinkt in het derde deel (Maria's harp), komt in de andere delen van de suite steeds weer op een andere manier terug. Een van de bijzondere technieken die de componist in dit werk toepast, is het gebruik van onregelmatige ritmes, afgeleid van bepaalde Afrikaanse muziek. Deze ritmes, opgebouwd uit niet-proportionele waarden, zijn niet te herleiden tot kwintolen en triolen uit de westerse muzieknotatie. Het is een element dat vrij

Jean-Louis Florentz

¹ De mysteries (of geheimen) van de rozenkrans zijn belangrijke gebeurtenissen uit het leven van Jezus waarover je kunt mediteren tijdens het bidden van de rozenkrans. In totaal zijn er twintig mysteries: telkens vijf blijde, lichtende, droeve en glorievolle mysteries.

² Maria Visitatie: de katholieke feestdag 31 mei waarop het bezoek van Maria aan haar nicht Elisabeth wordt herdacht, op het moment dat beiden zwanger zijn: Maria van Jezus, Elisabeth van Johannes de Doper.

veel voorkomt in Florentz' muziek en dient om een vrije ritmische puls te bereiken, zoals die van genres als gospel of reggae.

Les Laudes kan worden uitgevoerd op orgels van gemiddelde omvang – bij voorkeur met een elektrische tractuur – maar is geschreven voor zeer grote instrumenten, met name orgels met een rijk palet aan registers en een complete 32-voets pedaalbezetting. Karakteristiek voor het werk is het gebruik van niet alleen de klankkleuren van de vulstemmen en hun akoestische eigenschappen, maar vooral van de stapeling van harmonische boventonen.

De première van *Les Laudes* vond plaats in 1985 in Parijs door Michel Bourcier op het orgel (Muhleisen, 1983) van de Église des Billettes in Parijs.

Bovenstaande tekst is deels gebaseerd op toelichtingen van de componist.

Prière

In een publicatie over de orgelmuziek van César Franck doet de vermaarde Franse organist Jean Langlais (1907-1991) verslag van een ontmoeting met zijn voormalige orgeldocent Albert Mahaut (1867-1943). Langlais schrijft dat hij het lef had om de grote Mahaut, die zelf nog bij César Franck had gestudeerd, te vragen om diens *Prière* voor hem te spelen. Een werk dat technisch niet veeleisend is, maar door zijn devote sfeer lastig te interpreteren. Mahaut antwoordde: 'Je bent te laat, mijn beste. Ik heb mijzelf beloofd dit werk na mijn 75ste niet meer te spelen.' En op de vraag van Langlais of hij het zelf voor Mahaut mocht spelen, antwoordde Mahaut: 'Nee, en wel om dezelfde reden. Ik denk niet dat ik het recht heb nog langer advies te geven.'

Deze anekdote staat symbool voor de eerbied waarmee organisten dit werk van Franck doorgaans benaderen.

César Franck (1822-1890) wordt op achtjarige leeftijd aangenomen op het conservatorium in zijn geboorteplaats Luik en behaalt vier jaar later prijzen voor solfège en piano. In 1835 vestigt het gezin Franck zich in Parijs, waar César in 1837 wordt toegelaten tot het Conservatoire de Paris. In 1841 ontvangt hij de tweede prijs voor zijn orgelspel, als leerling in de beroemde orgelklas van François Benoist (1794-1878).

Begin 1858 wordt César Franck aangesteld als organist van de dan recent voltooide Sainte-Clotilde in Parijs, waar hij op 19 december 1859 de inauguratie verzorgt van het nieuwe Cavaillé-Coll-orgel. Dit instrument inspireert hem tot werken die worden gerekend tot hoogtepunten van het romantische Franse orgelrepertoire.

In die periode ontstaan de *Six pièces* (1856-1864), waarvan *Prière* het vijfde deel is. Deze orgelwerken (opus 16 t/m 21) zijn in 1868 als bundel verschenen en hiertoe behoort onder meer de beroemde *Prélude, fugue et variation* (opus 18). Drie van de zes werken draagt Franck op aan bevriende organisten en tevens prijswinnaars uit de orgelklas van Benoist – Chauvet, Saint-Saëns en Lefébure-Wély – en één aan de virtuoze pianist Alkan. Met de *Pastorale* (opus 19) eert hij orgelbouwer Aristide Cavaillé-Coll.

Front van het Cavaillé-Coll-orgel in de Sainte-Clotilde in Parijs

Prière draagt Franck op aan zijn oud-docent François Benoist, die hij in 1872 zal opvolgen als docent aan het Conservatoire de Paris.

De Nederlandse componist Marius Monnikendam, tevens auteur van een biografie (1949) over César Franck, schrijft naar aanleiding van *Prière*: 'Als er één psychologische achtergrond voor Francks muziek te vinden is, dan is het die van het gebed. In het mystieke verwijlen, in het planeren van zijn geest hoog boven de materie en het beluisteren van de engelenstem in zijn

binnenste vond deze componist zijn diepste inspiratie. Hiervan is *Prière* de klankwording. In de diepe toonaard van cis-mineur staat dit werk met zijn bijna ononderbroken melodische lijnen en met zijn steeds smekend gebaar als een Orante-figuur voor ons.'

Michel Bourcier

Michel Bourcier is hoofdorganist van de orgels van de kathedraal van Nantes en docent orgel en analyse aan het Conservatoire de Nantes.

Als solist treedt hij op met een zeer gevarieerd repertoire, daarnaast begeleidt hij graag vocale ensembles als Les Éléments en het Ensemble Vocal de Nantes. Michel Bourcier verzorgde de premières van werken van Jacques Lenot en Valéry Aubertin en was de eerste uitvoerende van orgelwerken van Jean-Louis Florentz van wie hij de twee eerste werken in première bracht: *Les Laudes* en *Debout sur le soleil*. Vorig jaar verscheen van zijn hand een omvangrijke studie over de orgelwerken van deze componist: *Jean-Louis Florentz et l'orgue* (Éditions Symétrie).

Parallel aan zijn orgelcarrière richtte Bourcier in 2004 het Ensemble Utopik op, een instrumentaal ensemble uit Nantes met een variabele bezetting. Dit ensemble stelt zich ten doel bekendheid te geven aan repertoire uit de twintigste en eenentwintigste eeuw. Vanuit dat ensemble probeert Michel Bourcier de muziek van nu over te brengen aan een divers publiek.

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie i.s.m. Lumière.

DIRECTEUR BESTUURDER Jean Boelen, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht
PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter); Jos Leussink (adviseur); Sylvester Beelaert, Fons Dejong, Susanne van Els, Bas Geerts en Lieke Wijnia
RAAD VAN TOEZICHT Jean Jacobs (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer, Bas Huyser en Eddy Klomp

PROJECTLEIDING & FONDSSENWERVING Fons Dejong **MARKETING & PUBLICITEIT** Hetty van Dongen **PRODUCTIE** Raf Meijers **REDACTIE** Philip Leussink, Jacinta Wetzer, Sylvester Beelaert en Fons Dejong **VORMGEVING** Philip Leussink **UITVALIE** Flora Minis en Susan Meisen **TECHNISCHE COÖRDINATIE** Sander Ronden **FACILITAIR** Nandi Nijsten **FINANCIËN** Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, Elisabeth Strouven Fonds, Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof, de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-) locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren. **MEDIAPARTNERS** NPO Radio4, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding www.musicasacramaastricht.nl/vriend.

STICHTING MUSICA SACRA Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht
info@musicasacramaastricht.nl • www.musicasacramaastricht.nl

[facebook.com/MusicaSacraMaastricht](https://www.facebook.com/MusicaSacraMaastricht) • [@FestivalMSM](https://twitter.com/FestivalMSM) | #MSM2019